

Sport d'enviern en il Grischun

In der aktuellen Ausgabe wollen wir uns ein wenig mit der Geschichte und der Entwicklung des Wintersports in Graubünden beschäftigen. Beim Zusammentragen dieser Seite, das naturgemäß viel früher stattfindet als die spätere Lektüre, weist allerdings kaum etwas auf den Winter hin. Kein Schnee, ausser in den höchsten Lagen, und angenehme Temperaturen. Vielleicht ist alles ganz anders, wenn Sie, liebe Leserin, lieber Leser, das neue Heft in Händen halten: eine Winterlandschaft wie sich für eine typische Wintersportregion gehört.

En l'ediziun actuala vulain nus ans fatschentar in zic cun l'istoria ed il svilup dal sport d'enviern en il Grischun. Durant scriver questa pagina na ves'ins dentant anc na gut che pudess far endament la stagiun alva. Nagina naiv, exceptà las regiuns las pli autas, e temperaturas empernaivlas. Forsa è tut auter cura che Vus, chara lectura, char lectur, tegnais enta maun la nova Terra Grischuna: ina cuntrada d'enviern che descha ad ina tipica regiun da sport d'enviern.

Ina natira e cuntrada ch'eran anc avant 200 onns ostilas e strusch accessiblas furman oz la basa per in turissem da sport, da recreaziun e da sanadad prosperant. Surtut la meglieraziun da las vias e novas enconuschienschas davart l'effect curativ dal clima muntagnard e da las funtaunas mineralas han contribuì a moda cumplessiva al svilup dal turissem modern en il Grischun.

Il svilup per propi ha pir cumenzà durant la seconda mesadat dal 19avel tschientaner. A l'entschatta è quai moviment ch'ins numna oz turissem stà limità a paucs mais da stad. Il turissem d'enviern ha profità plauget da l'expansiu dal sport d'enviern. Lieus sco San Murezzan, Tavau ed Arosa èn stads ils precursurs. Numerus auters lieus han profità da la chaschun ed han empruvà lur fortuna en il secur dal turissem. Uschia ha il chantun Grischun giugà ina rolla impurtanta gia a l'entschatta dal 20avel tschientaner e pudì conservar il maletg da la «Ferienecke der Schweiz» fin oz.

Gia avant pli che tschient onns èn ils emprims giasts d'enviern vegnids en las muntognas grischunas per passentar lur vacanzas. En quest connex ston ins menziunar Johannes Badrutt, hotelier a San Murezzan ed ina spezia da piunier dal turissem. In bellezza di d'atun da l'onn 1864 seseva el ensemen cun in pèr giasts englais che na survegnivan strusch avunda dal panorama fascinant da la cuntrada engiadina. L'hotelier manegiava dentant mo ch'il contrast tranter sulegl e tschiel blau saja l'enviern anc bler pli bel che la stad. Ils giasts na cartevan betg quai. Badrutt als propona pia ina scumessa: sch'els turnian puspè l'enviern, possian els alloschar gratuitamain tar el mintga di da bell'aura. Enturn la mesadat da december èn ils giasts da l'Engalterra pia danovamain sa rendids en l'Engiadina ed han stùi constatar che l'enviern tegneva quai che Badrutt aveva empermess. Grazia a la bell'aura han ils Englais pudì star trais mais gratuitamain tar l'hotelier. Malgrà che lez aveva pers sia scumessa èsi reussì ad el da carmalar novs giasts betg mo en l'Engiadina, ma en l'entir chantun Grischun. L'enviern era daventà ina stagiun da vacanzas!

Scursalar e patinar eran las emprimas activitads sportivas da lezzas uras. Ma prest è vegni introduciù il curling, in sport oriund da la Scozia, e da la Norvegia èn ils em-

FOTO: SWISS-IMAGE/ANDY METTLER

**Maraton da skis d'Engiadina:
la «serp» passa Segl.**

prims skis vegnids en nossas re-giuns. Sigleras e vials da bob èn vegnids construids. Attracziuns per in turissem naziunal ed internaziunal eran pia tuttenina avant mauns en las muntognas grischunas ed han fatg or da questa re-giun ina da las pli veglias destina-zions da sport d'enviern en l'Euro-ropa.

L'onn 1880 ha gì lieu a San Murezzan l'emprima partida da curling sin il continent europeic. Trais onns pli tard è vegnida organisada l'emprima cursa da scarso-la internazionala da Tavau a Claustra. Il 1884 è vegni constrùi il «Cresta-Run» a San Murezzan, l'emprim vial da scarsola artifizial en il mund. Il 1890 han giasts englais a Tavau, Arosa e San Murezzan giugà per passatemp l'emprim hockey sin glatsch. Quellas perso-nas èn stadas las precursuras dals clubs da hockey sin glatsch tradi-zionals che han durant l'in u l'auter temp dominà ed influenzà quest

sport dinamic en Svizra e fan quai per part anc oz. L'onn 1896 han sportists d'enviern englais fundà medemamain a San Murezzan l'emprim club da bob mundial. Ed il 1907 è vegnida preparada l'em-prim ippodrom sin il Lai da San Murezzan schelà. Era la pli gronda patinera natirala en l'Europa sa chatta en il Grischun, numnada-main a Tavau. Numerus records mundials en cursas da patinas dattan perditga da la lunga tradi-zion da quest implant.

L'emprima scola da skis da la Svizra è vegnida averta a Flem il 1930 dad in tschert Josef Dahinden. Davart lez ed in ulteriur piu-nier dal moviment da sport da skis en Svizra sam ins leger il suandant en l'Istorgia Grischuna: «Nov era l'instrucziun en gruppas. Dasperas ha Dahinden anc propagà ina nova tecnica. Gia alura vegnivan ils ventrigls stgaudads e stendids per savair far cun l'eleganza vulida las cristianias. Menziun speziala merita sper Dahinden ses ami Giovanni Testa a S. Murezzan, mort il 1996 cun 93 onns. Cunter la tecnica uffiziala da rotaziun pro-pagava quel sias stortas natiralas ch'el numnava "schraubenlose Schwünge". L'Uniun svizra da skis ha privà domadus piuniers da tecnicas da skis per in tschert temp da la patent!»

L'onn 1935 è vegni mess en funcziun a Tavau l'emprim runal. Betg d'emblidar che San Murezzan ha gì l'onur d'organisar tant ils gieus olimpics d'enviern ils onns 1928 e 1948 sco era ils campiunadis mundials da ski ils onns 1974 e 2003. Ed in auter eveniment da sport d'enviern renomà è natiralmain il maraton da skis d'Engiadina che ha gì lieu l'emprima giada il 1969 cun 945 participantas e participants. Per la cursa dal 2006 han ils organisa-tors stùi limitar il dumber a 13000 corridras e curriders da passlung.

Funtaunas: Istorgia Grischuna. Lia Rumantscha, Cuira 2003; www.engadin-skimarathon.ch; www.jail.ch

Adressa LR

Lia rumantscha
Via da la Plessur 47
7001 Cuira
telefon 081 258 32 22
fax 081 258 32 23
liarumantscha@rumantsch.ch